

Professori (emer.) Ilkka Virtanen

Suomi-ilmiö – Kiina-ilmiö – maapallo-ilmiö

Studia Generalia – Kunniatohtoreiden puheenvuoroja
ihmiskunnan keskeisistä haasteista

Itä-Suomen yliopisto, Kuopio
10.6.2010

Aluksi

Tehtävänäsettelu (järjestäjät)

- Talouskehitys
- Tulevaisuusorientaatio
- Kansainvälisyysnäkökulma

Valittu tarkastelutapa

- Tausta-ajattelu tulevaisuudentutkimuksen lähtökohdista
- Tarkastelu esimerkein
- Yliopistojen rooli
- Laman uudet kasvot

Ajan kolminaisuus

- Ajan kolminaisuus tulevaisuudentutkimuksessa
 - Menneisyys
 - Nykyisyys
 - Tulevaisuus
- Ajan kolminaisuus otsikkoesimerkissä
 - Suomi-ilmiö (menneisyys)
 - Kiina-ilmiö (nykyisyys)
 - Maailma-ilmiö (tulevaisuus)

Mitä on ollut, sitä vastakin on; ja mitä on tapahtunut, sitä vastakin tapahtuu. Ei ole mitään uutta auringon alla. (Saarnaaja 1:9)

Ajan kolminaisuus

Michael Wexionius Gyldenstolpe

Turun Kuninkaallisen Akatemian vihkimisjuhlan (v. 1640) professorijäsen väitöskirjassaan **De Prudentia (Viisaudesta)**, 1642

Viisauden perusasia on, että valitaan hyvä ja vältetään paha. Jotta saisimme tämän viisauden, tarvitsemme kolminkertaisen kyvyn:

- muistin, jolla tarkastellaan **mennyttä**
- ymmärryksen, jolla tarkastellaan **nykyhetkeä** ja
- huolenpidon (nykykielellä ennakoititaidon), jolla tarkastellaan **tulevaa**

Ajan kolminaisuus

Aapo Jukola

Tilallisen poika, sittemmin itsekin tilallinen, teoksessa
Aleksis Kivi: Seitsemän veljestä (1870):

Tietää **mitä on tapahtunut**, sehän on,
eräältä kannalta katsoen, viisaus suuri.
Jos visusti **harkitset** mikä kylvö menneistä päivistä
saattoi hyödyllisiä, mikä vahingollisia hedelmiä,
ja **sen mukaan asetat** elämäsi, työs ja toimes,
niin oletpa viisas mies.

Ajan kolminaisuus

Kun aika todellistuu

Aika virtaa nykyisyyteen kahdesta suunnasta,
menneisyydestä ja tulevaisuudesta

Menneisyydestä

tehtyinä tekoina,
toteutuneina tapahtumina
ja niiden aineellistumina

ja **tulevaisuudesta**

meidän näkemyksinämme,
tavoitteinamme, toiveinamme ja pelkoinamme
sekä meidän päätöksinämme

Nykyisyys vetää ajanvuot puoleensa kuin kosminen musta aukko,
jossa ne sekoittuvat eikä aika pääse pakenemaan todellistumisestaan

(Pentti Malaska, *Avoimet ja sumeat systeemit*, W&G 1979)

Kiina-ilmio

- Nykyisyys (1900-luvun viimeiset vuosikymmenet, 2000-luvun alku)
 - Teollisuustuotannon siirtyminen Suomesta (ja yleensä kehittyneistä teollisuusmaista) muihin maihin
 - Espanjaan, Portugaliin ym. (ennen EU-aikaa)
 - Baltian maihin, Itä-Euroopan maihin (Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen)
 - Kiinaan, Intiaan, Kaakkois-Aasian maihin
 - Aluksi lähinnä tekstiiliteollisuus, myöhemmin myös metalliteollisuus ja korkean teknologian teollisuus
 - Siirtyjinä erityisesti työvoimavaltaiset alat, toisinaan myös raaka-aineen saatavuusnäkökohdat ratkaisevia

Suomi-ilmiö

Suomi-ilmiö Suomen teollistajana

- Ruukit 1600-luvulta alkaen
 - Monet perustajista ulkomailta
 - hollantilainen Peter Thorwöste (mm. Fiskars, Antskog)
 - ruotsalainen Daniel Faxell (Taalintehdas)
 - ruotsalainen Carl Billsten (Billnäs, Fagervik)
 - Raaka-aine usein tuontitavaraa (Fiskarsin malmi), tuotanto vientiin (Fiskarsin kankirauta), ammattityövoima muualta
 - Perustaminen ja toiminta kuitenkin kannattavaa mm. saatavilla olevan edullisen energian (vesivoima, puuhiili) ja hyvien kuljetusyhteyksien johdosta (satama)
 - Ruukit tarjosivat maalaisväestölle työpaikkoja, syntyi myös ”spin-off”-tuotantoa (paja- ja valutuotteita), Suomen teollisuuden alku

Suomi-ilmiö

- 1800-luvun puuvillatehtaat
 - Merkittäviä ulkomaalaistaustaisia investoijia
 - skotti James Finlayson (Finlaysonin Puuvillatehdas Tampereella)
 - englantilainen John Barker (Barkerin puuvillakehräämö ja -kutomo, myöhemmin Barker-Littoinen verkatehdas)
 - ruotsalainen Axel Wahren (Forssan Puuvillatehdas)
 - myös kotimaisia teollisuusmiehiä: mm. August Levón (Vaasan Puuvilla) ja Gustav Ramberg (Porin Puuvillatehdas)
 - Raaka-aine täysin tuontitavaraa, pääosa tuotannosta vientiin
 - Miksi siis Suomi-investoinnit, mikä mahdollisti Suomi-ilmiön?
 - energian saatavuus ja edullisuus
 - Englanti salli kehruu- ja kutomakoneiden viennin
 - Venäjän markkinat (aluksi tullivapaus)
 - maaseudulta irrotettavissa korkean työmoraalin omaavaa työvoimaa
 - Suomella merkittävä kauppalaivasto (puutavaran ja tervan vienti)

Maapallo-ilmiö

Kiina-ilmiön syntyyn ovat vaikuttaneet vastaavat tekijät kuin Suomi-ilmiöön aiemmin, Suomesta vain on tullut voittajan sijasta menettäjä

Kiina-ilmiö jatkuu muotoaan muuttaen, voidaan puhua maapallo- tai maailma-ilmiöstä

- Puunjalostus- (selluloosa- ja paperi-) teollisuus
 - Suomessa korkeat työvoimakustannukset
 - Suomessa raaka-aineongelmia (saatavuus, hinta)
 - markkinoiden kasvupotentiaali kaukana Suomesta
 - selluloosan valmistus Etelä-Amerikkaan (raaka-aineen saatavuus ja hinta, työvoimakustannukset)
 - paperin valmistus Kiinaan (vahvistuva markkinapotentiaali)

Maapallo-ilmio

- Laivanrakennusteollisuus
 - keskittymä Koreassa (bulkkialukset)
 - työvoimakustannukset, valtiolliset subventiot, skaalaetu
 - keskittymä Atlantin itärannikolla (Rotterdam, Amsterdam)
 - tankkerit, öljykaupan keskus
 - erikoistuotannolla mahdollisuus säilyä Suomessa?
 - loistoristeilijät, jäänmurtajat
 - vrt. luksusveneet ja Nautorin epäonnistunut kokeilu sarjatuotannon ottamisesta mukaan ohjelmaan
- Teknologiateollisuus (mm. matkapuhelimet)
 - sarjatuotanto halvan työvoiman maissa
 - ohjelmisto- ym. suunnittelu korkean insinööritaidon, mutta edullisten työvoimakustannusten maissa (mm. Intia)

Taxellin teesit

- Konsernijohtaja (Partek), ex-opetusministeri Christoffer Taxell v. 1995 Suomen edellytyksistä päästä kansainvälisen suuryrityksen toimipaikaksi
 - Onko Suomella tarjota yritykselle runsaat ja edulliset raaka-aine-, energia- ja muut vastaavat varannot? Ei, pikemminkin niukkuutta (metsät ja puhdas vesi mahdollisesti poikkeus).
 - Onko Suomessa tarjolla riittävästi ja edullista teollisuuden tarvitsemaa työvoimaa? Ei, Suomi työvoimakustannuksiltaan yksi maailman kalleimmista maista.
 - Muodostaako Suomi lähialueineen huomattavan markkinapotentiaalin yrityksen tuotteille? Ei, vähäiset ja syrjäiset kotimarkkinat; Venäjä – tuolloin tosin vielä taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti heikko – kuitenkin potentiaalinen kasvualue.

Taxellin teesit

- Vaikka yritysten sijoittumisen kannalta tärkeät edellytykset eivät ainakaan täysimittaisesti täytyneet, Taxellin kokonais-arvio yritysten toimintaedellytyksistä maassamme oli myönteinen.
- Tekijät, joiden varaan pienen maan yritykset voivat menestyksellisen toimintansa rakentaa, ovat koulutukseen ja tutkimukseen perustuva laaja-alainen ja riittävän syvällinen osaaminen.
- Osaamisen koko ketju, lähtien koulutukseen ja tutkimukseen perustuvasta osaamisen kehittämisestä ja päätyen innovaatioiden hyödyntämiseen ja levittämiseen, johtavat kansakunnan niin aineellisen kuin henkisenkin hyvinvoinnin kehittymiseen.
- Jo nykyisyydessä, mutta yhä voimallisemmin tulevaisuudessa, yliopistot ovat keskeinen osa koko tätä ketjua

Laman uudet globaalit kasvot

- 1990-luvun lama pääosin kotimaista alkuperää
 - sääntelyn, rahamarkkinoiden nopea vapautuminen
 - mukana ulkomaista vaikutusta (mm. itäkaupan romahdus)
- Nykyisellä lamalla pandemian tunnusmerkit
 - syntynyt muualla (USA asuntoluotot ja pankkikriisi)
 - leviää globaalisti ja nopeasti
 - tuhoisat seuraukset
 - useita eri "viruskantoja" (USA:n pankkikriisi, ylivelkaiset kansantaloudet)
 - kaikkien "käsihygienia" tärkeä (Kreikan ym. lipeäminen)
- Malliksi sopii matemaattinen kaaos-prosessi
 - deterministinen, mutta ennakoimaton
 - äärimmäisen herkkä lähtöarvojen pienillekin muutoksille